

Ny Hollænderskolen

Står sammen mod mobning

Målet med vores antimobbestrategi

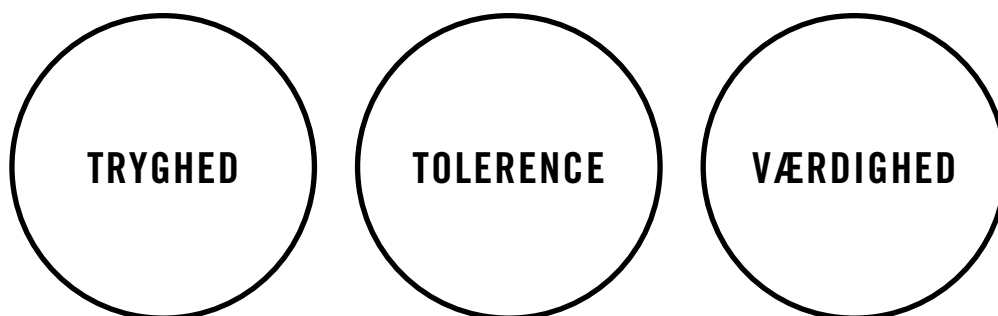
Målet med antimobbestrategien er at sikre, at alle elever på Ny Hollænderskolen trives og udvikler sig i både de faglige og sociale fællesskaber. At alle elever føler sig som værdige deltagere i læringsfællesskaberne og har det godt sammen med deres klassekammerater og de voksne både i skolen, på SFO'en og klubben. Alle medarbejdere har i samarbejde med forældre fokus på og ansvar for, at alle børn indgår i positive og sunde fællesskaber.

Formålet med antimobbestrategien er også, at alle på skolen ved, hvad mobning er. Viden om mobning er en forudsætning for at kunne forebygge og håndtere mobning – et fælles sprog, der gør det muligt for børn og voksne at kunne sige fra over for og stoppe mobning. Målet er at fremme en kultur, der gør at børnene, med hjælp fra fagligt personale og forældre, kan tage socialt ansvar for det gode klassefællesskab, hvor der er plads til alle.

En fælles strategi skal systematisere skolens forebyggende og indgribende indsatser: Hvilke forebyggende tiltag har vi? Hvem gør hvad? Hvem går vi til? Hvordan handler vi i tilfælde af mobning, og hvordan følger vi op?

Alle skolens interessenter forpligter sig til at handle i overensstemmelse med antimobbestrategien.

Tre centrale værdier i Ny Hollænderskolens antimobbestrategi er:

En bred enighed om Ny Hollænderskolens antimobbestrategi

Ny Hollænderskolens antimobbestrategi er blevet til gennem en 1½-årig proces hvor alle skolens interessenter har været involveret; skolebestyrelse, forældre, elever, lærere, SFO-pædagoger, klub-pædagoger og skolens ledelse.

Hensigten med den brede inddragelse har været, at alles stemme inddrages i både den forebyggende og den intervenserende del, da vi kun i fællesskab kan fastholde og videreudvikle det konstruktive, positive læringsfællesskab.

Indholdsfortegnelse

Hvad er mobning	Side 4
Forebyggelse af mobning	Side 5
Udsagn fra børn og forældre	Side 4
Obligatoriske tiltag for forebyggelse af mobning på skoleniveau	Side 5
Idékatalog til forebyggelse og håndtering af mobning	Side 9
Håndtering af eller mistanke om mobning for forældre	Side 10
Håndtering af eller mistanke om mobning for pædagogisk personale	Side 12
Et analytisk blik	Side 13
Skema: tegn på mobning	Side 14
Udsagn fra børn og pædagogisk personale	Side 16
Skema: håndtering af mobning	Side 17
Kildehenvisninger	Side 18

Hvad er mobning?

Mobning er systematiske udstødseshandlinger, der typisk opstår i fællesskaber, der mangler sammenhold eller har en lav tolerance. Konsekvensen bliver, at et barn bliver udstødt fra fællesskabet. Mobning er resultatet af en uhensigtsmæssig gruppedynamik. Det handler om onde mønstre – ikke onde børn.

Grundene til mobning kan være mange, og det er ikke altid, at mobning er en bevidst handling. For at undgå mobning skal vi opbygge trygge og tolerante fællesskaber med plads til alle.

Mobning og drilleri for alvor

Ordet mobning kan være vanskeligt at forstå for de mindste børn i 0. til 2. klasse.

Derfor vil vi på Ny Hollænderskolen også bruge:

'Drilleri for sjov'

Når vi driller hinanden for sjov, har vi det sjovt sammen og griner.

Vi kommer tættere på hinanden.

'Drilleri for alvor'

Hvis vi driller for alvor, gør vi hinanden kede af det.

Vi skubber hinanden væk – ud af fællesskabet.

(Redbarnet.dk)

Forebyggelse af mobning

Mobbeforsker Helle Rabøl Hansen anbefaler at tænke interventioner mod mobning ind i selve undervisningen, og ikke kun som særskilte tiltag i udvalgte lektioner (Rabøl Hansen, 2017).

Vores forebyggende arbejde mod mobning på Ny Hollænderskolen foregår derfor, i forhold til skoledelen, primært i undervisningen inspireret af begrebet fællesskabende didaktikker.

Begrebet indeholder tre dele i samspil: Det fælles, det skabende og det didaktiske. På Ny Hollænderskolen har vi fokus på, at undervisningen bliver et fælles omdrejningspunkt for klassens sociale sammenhold. At eleverne føler sig som en del af en sammenhæng og mærker, at det giver mening at deltage. Vi er på Ny Hollænderskolen derfor opmærksomme på at forene didaktik med deltagelsesmuligheder og dynamikker i elevgruppen – fx *"Hvordan kan elevens forcer blive til undervisningsbidrag til glæde for hele klassen?"*

Det sociale og det faglige er flettet sammen i undervisningen og hænger uløseligt sammen i skolen. For eleverne er klasserummet ikke bare et rum for faglighed. Der er meget mere på spil her, som handler om at opbygge venskaber og tilhørsforhold. Derfor er det vigtigt, at vi voksne drager omsorg for de sociale aspekter af skolelivet såsom: *"Hvem skal jeg forsøge at komme i gruppe med i dansk? Er jeg i farezonen for at blive valgt fra, når vi skal danne grupper? Hvem skal jeg gå sammen med, når vi er på tur?"* (Rabøl Hansen, 2018: 3; 2017).

Ved at de voksne tager ansvar for gruppesammensætningen tages brodden af den eventuelle frygt, som nogle elever kunne føle ved potentielt at blive valgt fra eller stå afviste tilbage. I stedet kan lærerne være med til at lede elevernes måder at forholde sig til hinanden, og arbejde for at positionere eleverne indbyrdes som interessante (Plauborg, 2017: 159).

Ifølge adjunkt på DPU, Helle Plauborg, kan god klasseledelse være et middel til at forebygge mobning og øge elevernes trivsel i skolen. Forskning peger på, at ved at gøre arbejdet med det faglige indhold attraktivt og til et positivt omdrejningspunkt for det sociale, kan vi minimere konflikter imellem eleverne. Plauborg kalder det for værdighedsproducerende klasseledelse og understreger vigtigheden af, at det faglige personale optræder som rollemodeller i undervisningen og viser eleverne, hvordan vi kan opføre os over for hinanden på en positiv og konstruktiv måde, der kan smitte af på elevernes indbyrdes relationer (Holt Nielsen, 2017: 18ff).

I skemaet herunder er en række obligatoriske tiltag, der skal være med til at forebygge mobning på Ny Hollænderskolen. De obligatoriske tiltag er efterfulgt af et idékatalog med øvrige tiltag, der også kan være med til at forebygge mobning. De obligatoriske tiltag og idékataloget er udarbejdet på baggrund af forslag fra elever, forældre og fagligt personale på skolen samt ud fra forskning på området.

Inden de obligatoriske tiltag præsenteres, kommer her udsagn fra elever og forældre for at pointere vigtigheden af dagligt at arbejde med det trygge og udviklende fællesskab og forebygge mobning.

Børn og forældre: Forebyggelse af mobning

Udsagn fra elever	Udsagn fra forældre
<ul style="list-style-type: none"> • "Respekter hinandens forskelligheder" • "Inkluder hinanden i fællesskabet" • "Vi inviterer hinanden ind i lege og alle må være med" • "Vi hjælper hinanden, uanset hvem det er" • "Pas på med smådrillerier" • "Vi giver alle en chance, selvom vi er forskellige" • "Sig til og fra, hvis der er noget" • "Vi taler pænt til hinanden" • "Vi siger fra over for grimt sprog" • "Vi er opmærksomme på vores kropssprog og sprog" • "Lærere og pædagoger hygger med os" • "Voksne skal være gode rollemodeller" • "De voksne skal have en anerkendende tilgang" • "De voksne skal være opmærksomme på at skabe gode relationer til eleverne, så de tør henvende sig" • "De voksne skal være opmærksomme på, om børnene ændrer adfærd" • "Det hjælper når skole, klub og forældre samarbejder og er enige" • "Alle voksne skal være nærværende og interesserede i os" • "Voksne skal tage børn alvorligt" • "Man tænker før man taler" • "Vores forældre taler med os om, hvordan vi har det" • "Forældrene skal være opmærksomme på, om deres børn er sammen med nogen i fritiden" • "De voksne taler altid pænt om andre børn og voksne" • "Forældre skal tale sammen" 	<ul style="list-style-type: none"> • "Legegrupper prioriteres på alle årgange og kan blive til madgrupper i de ældre klasser" • "Vigtigt at styrke forældregruppen via arrangementer, fester, en kop kaffe efter legeaftaler – formålet er at etablere en lettere kommunikation" • "Vær rollemodeller derhjemme ved at tale positivt eller neutralt om andre børn, forældre eller skolen" • "Giv plads til alle – vi vil gerne have børn, der kan rumme og lade sig inspirere af forskellighed" • "Vigtigt at være åben og nysgerrig på alle nye venskaber/relationer mellem børn og forældre" • "Vis interesse for børnenes digitale medier" • "Trivselsarrangementer er fortsat vigtige i de ældre klasser" • "Vigtigt at bevare den gode kommunikation forældre imellem – også ved konflikt" • "Opfordr klassen til at bruge Klub Fortet" • "Vi opfordrer og understøtter vores børn i at turde sige deres mening"

INVESTÉR I KLASSENS SAMMENHOLD:

"Det bedste, du kan gøre for dit eget barn, er at investere i klassens sammenhold. At lave legeaftaler på kryds og tværs og ikke bare etablere et lukket rum med yndlingsveninden. At være tolerant over for andres børn. Deltag i forældrearrangementer, hvis du kan"

(Mobbeforsker Helle Rabøl Hansen, i Jessen, 2019)

FOREBYG DIGITAL MOBNING: HVAD KAN DU GØRE SOM FORÆLDER?

- Spørg ind til dit barns venner og oplevelser på nettet, på samme måde som du ville spørge ind til venner og oplevelser i skolen.
- Tag ansvar for at løse konflikter, der foregår på nettet og sociale medier.
- Samarbejd med de andre forældre om at hjælpe.
- Sæt dig ind i børnenes digitale univers – selvom det umiddelbart virker kompliceret.

(Redbarnet.dk)

Obligatoriske tiltag

	Sådan forebygger vi mobning	Ansvarlig/deltagere	Tidsplan
Gennem undervisning	<p>1. Klasseledelse: På alle klassetrin arbejder vi på at skabe et trygt læringsmiljø gennem tydelig klasseledelse, bl.a. ved at vi som voksne påtager os ansvaret for at stå for gruppedannelse, læringsmakkere, siddepladser mm. Gennem forudsigelighed i undervisningen, særligt i de yngste klasser – for at skabe overskud til at lære alt det nye, der følger med at starte i skole.</p> <p>Fire elementer i klasseledelse:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Påtag dig ansvaret for at beslutte, hvem eleverne skal samarbejde med, og tydeliggøre for eleverne, hvilke kriterier der ligger til grund herfor. 2. Gør klart, hvad det vil sige at samarbejde i specifikke situationer ved at træne og undervise eleverne heri – ikke som en aktivitet i sig selv, men med udgangspunkt i et meningsfuldt fagligt indhold. 3. Læg vægt på at gøre arbejdet med det faglige indhold attraktivt for eleverne ved at give grundige instruktioner, så det bliver klart for eleverne, hvordan de kan gøre det godt, og hvilke forbindelser til tidligere lært stof de skal forsøge at etablere. 4. Sørg for at rammesætte undervisningen på måder, som gør det muligt for eleverne at arbejde på forskellige måder med det faglige indhold, og som modsvarer elevers forskellige faglige forudsætninger og behov, så alle får mulighed for at deltage i undervisningen som attraktive samarbejdspartnere. (Plauborg, 2017: 169f) 	<p>1. Ledelsen/al fagligt personale deltager</p>	<p>1. 0-9. klasse</p>
	<p>2. I opstarten af 0. klasse vil der være tilknyttet vejledere, der kan være med til at understøtte de trygge læringsmiljøer med fokus på rutiner og klasseledelse.</p>	<p>2. Ressourcekoordinator i samarbejde med AKT-team/ vejledere fra ressourcecentret og 0. årgangsteam</p>	<p>2. Forløbet ligger fra maj frem til uge 42</p>
	<p>3. Alle klasseteams kan modtage vejledning i hvordan undervisningen kan gøres til et fælles omdrejningspunkt for klassens sociale liv, og i hvordan vi kan arbejde med undervisningsdifferentiering som er et vigtigt aspekt i at udøve klasseledelse til at fremme elevernes trivsel.</p>	<p>3. Ressourcekoordinator i samarbejde med AKT-team / vejledere fra ressourcecenteret og alle teams</p>	<p>3. Efter behov</p>
	<p>4. Faglige forløb gennem hele skoleforløbet hvor klassens primære lærer samt en ressourceperson i fællesskab planlægger, gennemfører og evaluerer undervisningen.</p>	<p>4. Ressourcekoordinator i samarbejde med faglige ressourcepersoner/klassens primære lærere samt ressourceperson</p>	<p>4. Der er årsplan over de obligatoriske faglige forløb og der kan søges fagfaglig støtte semestervis</p>
	<p>5. Skolen har en fast procedure for, hvordan vi modtager nye elever. Ved klasseplacering lægges vægt på den historie, den nye elev har med sig, overvejelser om den nye elevs interesser, match med klassens øvrige elever samt klassekultur – for at kunne give eleven den bedste start på Ny Hollænderskolen. Alle på årgangen er involveret.</p>	<p>5. Ledelsen/årgangsteamet</p>	<p>5. Når skolen får ny elev</p>
	<p>6. Kompetenceudvikling for det faglige personale på Ny Hollænderskolen</p>	<p>6. Ledelsen/al skolens personale</p>	<p>6. En gang årligt</p>
	<p>7. Klassekonferencer med fokus på både faglig og social trivsel og udvikling.</p>	<p>7. Ledelsen/pædagogisk leder, dansklærer, matematiklærer, læsevejleder, matematikvejleder, ressourcekoordinator</p>	<p>7. En gang årligt – placeres i foråret</p>
	<p>8. Klassemøde med fokus på klasseaftaler og fiktive cases samt den positive selvforståelse som klasse – her arbejdes med klassens/ årgangens narrativer ift. både selvforståelse, forståelse af kammerater og kultur. Tag udgangspunkt i temaer frem for konkrete episoder mellem børnene.</p>	<p>8. Klasselærer/klasselærer</p>	<p>8. Ugentligt</p>

	Sådan forebygger vi mobning	Ansvarlig/deltagere	Tidsplan
I frikvarter	<ol style="list-style-type: none"> Ekstra gårdvagter i gården. Fælles regler i gården. Fokus på sprog og konfliktløsning. Inden frikvarterets start laves der i indskolingen lege/aktivitetsgrupper for at lære børnene at alle er med; vi har et ansvar over for hinanden. Årgangsteamet beslutter tiltag hvis nødvendigt for at sikre god og positiv kultur i frikvarteret blandt eleverne på årgangen. 	<ol style="list-style-type: none"> Ledelsen/vikarer tilgængelige på dagen Gårdvagtsteamet/ gårdvagtsteamet Gårdvagtsteamet/ gårdvagtsteamet Pædagogisk personale i indskolingen/ pædagogisk personale i indskolingen Årgangsteamet 	Alle skoledage
Samarbejde mellem skole og fritidsinstitution	<p>Vi har et tæt samarbejde mellem skole og fritidsinstitution.</p> <p>Dette sikrer vi ved:</p> <ul style="list-style-type: none"> Skemalagt teammøde for årgangens lærere og pædagoger. I indskolingen har lærere og pædagoger fælles tid med børnene. Både lærere og pædagoger inddrages ift. status og udvikling af en klasse/gruppe/elevs trivsel og udvikling gennem hele skoleforløbet. <p>I SFO og Klub-regi arbejder pædagogerne målrettet med kultur for samvær ved bl.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> Afholdelse af børnemøder med fokus på temaer. At opfordre og motivere børnene til at søge positive børnefællesskaber. 	Ledelse/lærer pædagoger og ledelse	
På digitale medier	<ol style="list-style-type: none"> Obligatorisk årligt forløb for alle årgange om digital mobning og om deling/omgang på nettet. https://redbarnet.dk/skole/sikkerchat/fagpersoner/ Skolen har en social mediepolitik udarbejdet af skolebestyrelsen med input fra det faglige personale. Skolen inviterer årligt forældre til elever på mellemtrin og udskoling til oplæg om digital mobning. 	<ol style="list-style-type: none"> Ledelse/alle på skolen Skolebestyrelsen samt pædagogisk personale Ledelse/to lærere eller pædagoger fra hvert årgangsteam samt ledelsen 	<ol style="list-style-type: none"> En gang årligt Revideres årligt En gang årligt
Samarbejde med forældre	<ol style="list-style-type: none"> Ved informationsaften på NH præsenteres forældre for antimobbestrategien samt retningslinjerne for kommunikation forældre imellem: <ul style="list-style-type: none"> Mini-guide til forældre gives ved indskrivning. Ligger som bilag sidst i antimobbestrategien. Mini-guiden præsenteres for forældre ved skolestart. Viden om mobning samt skolens antimobbestrategi formidles af årgangsteamet til forældre på forældremøder. Der laves aftaler og rammer for fødselsdage, sociale arrangementer i klassen, anvendelse af medier, hvilke spil må spilles ved legeaftaler, fester, alkohol og rygning m.m. på forældremøder. 	<ol style="list-style-type: none"> Ledelse/ledelse Ledelse samt pædagoger på SFO/SFO-personale Ledelse samt årgangsteams/ årgangsteams Klasselærer samt kontaktfarældre/forældre 	<ol style="list-style-type: none"> Samarbejde med forældre ved informationsaften – efterår Ved første forældremøde i april måned Ved årets første forældremøde Ved årets første forældremøde

Sådan forebygger vi mobning		Ansvarlig/deltagere	Tidsplan
Særlige arrangementer	Positive fælles oplevelser kan være med til at skabe positive fællesskaber. Derfor har vi på Ny Hollænderskolen: <ol style="list-style-type: none"> 1. Venskabsklasser 2. Trivselsdag årligt 3. Antimobbefestival årligt 4. Fællessamlinger månedligt 5. Fælles national motionsdag årligt 6. NH's egen motionsdag 7. Klippe/klistredag sidst i november 8. Sommerfest i SFO og klub 9. Julefest i SFO og klub 10. Særlige dage med primære lærere/pædagoger <ul style="list-style-type: none"> • Sidste skoledag inden jul • Sidste skoledag inden sommerferie • Første skoledag efter sommerferie 	Ledelse/al pædagogisk personale	

Idékatalog til forebyggelse og håndtering af mobning

Timerne	Fritid/forældre	Frikvarter
<ul style="list-style-type: none"> • Børnefilosofi. • Fiktive cases om andre børn og debat. • Yoga og massage. • Samarbejds- og tillidsøvelser. Teambuilding. • Italesætte både ligheder og forskelle mellem børnene positivt. • Rollespil. • Vi hilser og siger farvel til hinanden. • Klasseregler. • Fællesskabsstyrkende aktiviteter fx rollespil og film. • Kendskab til hinanden. • Arbejdsgrupper på tværs af køn. • Fælles regler om brug af sociale medier. • Tale med børnene om grænsen mellem "drille for sjov" og "drille for alvor". • Arbejde med fokuspunkter og elevvalgte emner, der kan fremme trivsel. 	<ul style="list-style-type: none"> • Trivselsarrangementer og sociale aktiviteter arrangeret af forældrene: Gå i biografen sammen, madaften fx spise pizza i Frederiksberg have. • Legegrupper med forskellige børn. • Hænge-ud-grupper. • Forældremøder. • Koloni. • Invitere hinanden hjem. • Running dinner. • Messenger-gruppe hvor spontane arrangementer kan deles fx skøjtebane. • Ring til hinanden – forebyggende og ikke kun når der er bål og brand. • Sig fra som forælder hvis du oplever grimt sprog, bagtalelse eller mistriivsel hos dit barns klassekammerater. • Brug kontaktførelserne fx hvis der skal holdes et uformelt møde om klassens trivsel, omgangstone, brug af digitale medier etc. • Fællesfødselsdage: De samles i klynger alt efter fødselsdatoer + en fælles gave fra hele klassen den dag, eleven har fødselsdag. • Styrk forældregruppen via arrangementer, fester, en kop kaffe efter legeaftalen, så der etableres en lettere kommunikation. • Vær rollemodeller hjemme ved at tale positivt eller neutralt om de andre børn, forældre og skolen. • Forældrene kan lave en plakat til klassen, hvor der står, hvad de synes er vigtigt og har aftalt. evt. præsenteret af en forælder. • Husk vi ringer ikke nødvendigvis fordi der er et problem, men for at undgå, at det bliver til et problem. Husk at nuancere og husk at du taler ud fra dit barns oplevelse. Det andet barn/forælder kan have en anden oplevelse. • Ring! Ikke mail eller sms, da det skrevne sprog kan misforstås. 	<ul style="list-style-type: none"> • Legegrupper/legemakker. • Fælles lege. • Brug nogle af frikvarterne med venskabsklassen.
		SFO/klub
		<ul style="list-style-type: none"> • Gå-makkere til SFO og klub, så ingen skal gå alene.
		Internt på skolen for det pædagogiske personale
		<ul style="list-style-type: none"> • Fokus på værdier, normer og relationsarbejde samt sprog, der stigmatiserer. • Fora til at kunne tale om og håndtere konflikter. • Fremhæv de gode historier både på klasseplan og på skoleplan. • Fælles aftaler for "den gode historie". • Vi taler respektfuldt om alle elever og forældre både i og uden for klassen. • Læreren som rollemodel: sprog skaber og påvirker • Videndeling på tværs af teams omkring trivselstiltag.

HÅNDTERING AF MOBNING

På Ny Hollænderskolen tolererer vi ikke mobning, og vi tager altid henvendelser om mobning alvorligt. Ved en henvendelse har vi en sag. Det er ledelsens ansvar at handle ved at sætte en proces i gang, der kan afdække, hvad der er på spil. Tillid og fortrolighed er vigtigt i processen; særligt hvis det drejer sig om et barn, der selv har henvendt sig til en fortrolig voksen – som vi opfordrer eleverne til at gøre, hvis de ikke har det godt i deres klasse.

Ved mistanke om mobning i en klasse, anvender forældre følgende procedure

Mobning er lettere at forebygge end at stoppe. Som forælder spiller du en vigtig rolle i at forebygge mobning i dit barns klasse ved at bakke op om de forebyggende indsatser der aftales i dit barns klasse; bl.a. trivselsarrangementer, legeaftaler og andet klassesamvær uden for skolekonteksten.

Som forælder er du den vigtigste guide og rollemodel for dit barns sociale liv. Når du bakker op om børnenes sammenhold og fællesskaber, og samtidig støtter dit barn i at vise omsorg og være modig og sige fra, når hun eller han er vidne til udelukkelse og drilleri, så gør du en forskel i forebyggelsen af mobning.

Hvis du fornemmer eller har mistanke om, at der i dit barns klasse foregår mobning; hvad enten dit barn er direkte eller indirekte involveret; tager du kontakt til klasselæreren som igangsætter en afdækningsfase (se nedenstående procedure for det pædagogiske personale).

Det er vigtigt at henvende sig direkte til skolen ved mistanke om mobning, da kommunikationen blandt forældre i sårbare situationer kan blive mere følelsesmæssigt mudrede end godt er for børnenes videre sociale fællesskab i klassen.

- 1. MISTANKE:** Hvis du som forælder får mistanke om, at der foregår mobning i dit barns klasse, skal du skrive til klasselæreren. I beskeden skal du beskrive hvilke tegn, du har observeret eller hørt. Husk at blive på egen banehalvdel og vær særlig opmærksom på, at ingen børn hænges ud som skurke eller helte i beskrivelsen.

Når klasselæreren får en sådan besked, kvitterer klasselæreren for modtagelsen og henvendelsen tages op på førstkommande teammøde, hvor lærerteamet aftaler yderligere afdækning af henvendelsen.

Vær opmærksom på, at din kommunikation til dit barn og øvrige forældre har stor betydning for klassens selvbillede og videre udvikling. Som tommelfingerregel gælder, "det du taler om, får du mere af". Det betyder, at hvis forældre-/børnegruppen er optaget af de konflikter/episoder, der er i klassen og drøfter dem med børn og andre forældre, skaber det en yderligere negativ spiral. Tag hellere den nysgerrige og vejledende forældrerolle ved bl.a. flg. spørgsmål:

- Spørg værdineutralt ind til episoden
- Spørg "hvorfør tror du hun/han gjorde det?"
- Hvordan har du det med det, der skete?
- Hvis det sker igen, hvad kan du så gøre?

Vær opmærksom på, at jo ældre børnene bliver jo sværere er det for voksne omkring barnet/ børnene at vide, hvad der sker. Giv gerne klasselæreren besked, hvis du får yderligere viden om episoder.

2. OPBAKNING: Teamet omkring klassen informerer klassens forældre om det fokus og de tiltag, afdækningen har givet anledning til. Ud over tiltagene planlagt af temaet omkring klassen, kan I som forældre bakke op om udviklingen ved at planlægge aktiviteter for børnegruppen uden for skolen. Inspiration kan findes i idékataloget. Husk at invitere alle/ drenge/piger/på tværs af eksisterende grupperinger og lav gerne aktiviteter hvor forældre også er med. Vær opmærksom på, at det ikke er alle forældre, der kan deltage i eller varetage diverse arrangementer; det kan der være gode grund til. Vær ekstra solidarisk over for enlige forsørgere, familier med mange børn og familier ramt af udfordringer. Der kan nemt opstå grupperinger mellem forældre; de aktive og de passive, hvilket kan skabe splid – tænk derfor over, hvordan de mindre aktive forældre omtales.

3. EVALUERING: I vil løbende få en statusbeskrivelse fra skolen om udviklingen i dit barns klasse under arbejdet med mobningen. Når der gennem længere tid har været tegn på bedring, og der ikke længere er behov for ekstra tiltag, informerer lærerteamet relevante parter.

Ved mistanke om mobning i en klasse, anvender det pædagogiske personale følgende procedure:

- 1. MISTANKE:** En mistanke omkring mobning vil altid lægge op til videre undersøgelse. Personalet på skole, SFO eller klub kan have observeret tegn på mobning: fx en bestemt tone blandt børnene, børn der ofte går alene, ryger i konflikt, eller børn der ofte gøres grin med. Det kan også være forældre, der henvender sig med en mistanke.

→ Se skemaet "Tegn på mobning"
- 2. AFDÆKNING:** Det primære arbejde, ved mistanke om mobning, er forankret i årgangsteamet. Skolens ressourcesteam kan tilbyde sparring og deltage i processen, hvis teamet har brug for hjælp. Første trin er at afdække, hvad der er på spil i fællesskabet. Der kan være behov for at observere i klassen, i frikvarteret, interviewe elever samt samtaler med forældre. Forældre til udsatte børn kan sidde inde med vigtig viden. Samtidig kan en fortrolig samtale med forældrene være med til at skabe tryghed, ved at de føler sig mødt, lyttet til og ved, at personalet tager mistanken alvorligt og undersøger det nærmere.

Viden indsamlet af teamet, små tegn, stykkes sammen til et samlet nuanceret billede. Klasselæreren/årgangsteamet er i samarbejde med ledelsen tovholder på processen, og har ansvaret for at:

  - indkalde til relevante møder
  - sørge for at alle relevante kender til indsatser i klassen
  - følge op på udviklingen i klassen

Planlægning af tiltag Når der er skabt et overblik over, hvad der er på spil i klassen, skal teamet overveje, evt. i samarbejde med ledelsen og ressourcepersoner, hvilke tiltag der vil være givtige ift. at ændre situationen. Som nævnt tidligere kan tiltagene med fordel tænkes ind i undervisningen (fællesskabende didaktikker). Det kan være i form af velovervejede gruppesammensætninger, fælles fokus på aftaler om sprogbrug og ved at overveje, hvordan man kan styrke enkelte udsatte børns positioner. Tænk over, hvad I ønsker at opnå, og hvad I kan risikere ved forskellige tiltag.
- 3. INTERVENTION:** Årgangsteamet omkring klassen iværksætter relevante tiltag, evt. i samarbejde med ressourcepersoner. Alle holder løbende øje med, hvad der sker undervejs: Er vi på rette vej? Bør vi ændre strategien og forsøge noget andet?
- 4. EVALUERING:** Klasselæreren har, i samarbejde med nærmeste leder, ansvaret for at følge op på indsatserne og evaluere. Virker tiltagene efter hensigten? Har tiltagene været med til at "dreje på mekanismerne" i en positiv retning? Oplever vi en mere tryk klasse uden mobning? Hvilke tegn ser vi på det? Ellers gentages trin 2-5.

Hvis mobningen fortsætter, tager ressourceteamet/ledelse kontakt til eksterne konsulenter.

Et analytisk blik

Vi anvender ikke én specifik metode ved mobning i en klasse, men ovenstående procedure. Det gør vi, fordi der ikke findes enkle metoder, der altid virker, når det handler om et komplekst fænomen som mobning. I stedet ønsker vi at forholde os reflekterede til de anvendte metoder og tiltag, da de kan virke meget forskelligt på tværs af klasser (Kaplan, Jørgensen, 2017)

Det der er afgørende, for vores interventionstiltag på Ny Hollænderskolen, er vores forståelse af mobning – det analytiske blik, vi anvender til at forstå, hvad der er på spil. Den måde vi forstår mobning, hænger nemlig *tæt sammen med de handlemuligheder, vi ser i klassen* (Kofoed & Søndergaard, 2009: 9).

Vi er i afdækningen af problemet bevidste om, at enkelte elever er lettere at få øje på end komplekse mønstre – at det kan være nærlæggende at give enkelte børn skylden for noget, der bliver til i fællesskabet. Vi har for øje, at mobning er tæt forbundet med klassens selvforståelser og kultur (Rabøl Hansen et al.: 2017: 17, 26). Vi taler ikke om onde børn, men om onde mønstre.

På Ny Hollænderskolen ser vi mobning som et symptom på et fællesskab, der mangler noget at samles om, andet end mobning. En klasse med en lav grad af tolerance, hvor alle er på vagt. Når vi har med mobning at gøre, må perspektivet altså være bredere end den enkelte elev. Intentionen er at få så mange vinkler med som muligt i afdækningen, og på denne måde have større succes ift. at kunne ændre på mønstrene.

Ved håndtering af mobning på Ny Hollænderskolen har vi fokus på udstødemønstre i en klasse. Vi anskuer klassen som et forpligtende fællesskab, og derfor omhandler vores tiltag udvikling af den samlede klassekultur. Vi er optagede af sociale mekanismer og lærer os op ad centrale grundforståelser og begreber fra nyere mobbeforskning (eXbus):

Vi er bevidste om, at mobning opstår i fællesskabet, og at de fleste børn i en klasse vil lide under det, på forskellige måder.

- **Spørgsmål vi kan stille til fællesskabet er:** Er der kedsomhed, meningsløshed og fremmedgjorthed på spil? Er der gamle konflikter og nye magtkampe? Er der ensomhed og skoleuvillighed?
- **Spørgsmål på individplan:** Hvordan kan vi støtte enkelte elever i processen? Hvilke krav kan vi sætte til den enkelte elev? Hvordan kan den enkelte elev bidrage positivt til en høj tolerancetærskel i klassen? (Rabøl Hansen, 2017: 34).

Vores interventioner vil både have fokus på det samlede fællesskab og på enkelte elever, der kan have brug for ekstra støtte. Interventionen i en klasse med mobning er altså funderet på to ben;

1. **Det klassebaserede:** Hvad kan vi gøre for at skabe en mere tryk og værdighedsproducerende kultur i gruppen?
2. **Det individbaserede:** Hvordan kan vi hjælpe, beskytte og styrke de elever, der er udsatte og/eller fastlåste i uheldige positioner?

Skema: Tegn på mobning?

Skema der kan hjælpe til med at afdække, om der er tegn på mobning i en klasse, og hvilke fokusområder der kan være behov for at arbejde videre med.

Spørgsmålene i den blå kolonne: "Tegn på mobning" kan I desuden anvende til en systematisk drøftelse af klassens trivsel evt. på et teammøde – til at forebygge mobning.

Forklaring af begreb	Tegn på mobning <i>Oplever vi...</i>	Modvirk mobning	Teamets noter
<p>SOCIAL EKSKLUSIONSANGST</p> <p>Længslen efter at høre til i fællesskabet, "longing for belonging", er grundlæggende for mennesker.</p> <p>Social eksklusionsangst er angsten for ikke at høre til i fællesskabet. En angst der særligt ligger på lur i en skoleklasse, hvor man ikke bare kan trække sig og finde nogle andre at være sammen med.</p> <p>Det er almindeligt, at børn i en skoleklasse er optagede af, hvor de hører til og længes efter at høre til. Hvis børnene føler, at deres tilhør er truet, kan det udløse panikagtige reaktioner.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • En utryk kultur, hvor der måske har været mange lærerskift? • En anspændthed i klassen hvor børnene vogter på- og irttesætter hinanden, et hårdt sprog? • En kultur hvor mange/nogle børn virker usikre på, hvor de hører til, og hvem de skal være sammen med? • Klikedannelser hvor grupperne i klassen synes låste/lukkede? • Børn der trækker sig fra fællesskabet, føler sig ensomme, går meget alene i frikvarteret eller fx aldrig har en legeaftale? 	<p>Et trygt fællesskab er et godt værn mod mobning.</p> <p>Når et barn trækker sig fra de andre børn, kan det være en reaktion på ikke at have adgang til fællesskabet. Barnet kan føle det mere værdigt at lade være med at forsøge, fordi barnet ved, at kampen er svær eller tabt på forhånd.</p> <p>Sigt efter velovervejede gruppe-sammensætninger, fælles fokus på regler og sprogbrug, og på hvordan I kan styrke børn i udsatte positioner.</p> <p>Undgå fællessnakke i klassen, der omhandler enkelte elever.</p> <p>Brug lakmustesten ved de tiltag, I overvejer: <i>"Hvordan ville det være at gøre det her i personalegruppen?"</i> (Kaplan Jørgensen, EMU)</p> <p>Tillid og fortrolighed er vigtig for at kunne understøtte et trygt klassefællesskab.</p>	
<p>SOCIALE OG MORALSKE NORMER</p> <p>Normer for hvad der er passende og upassende, normalt og unormalt i en gruppe.</p> <p>Grupperinger og hierarkier.</p>	<p>Sociale normer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • At der er relativt lukkede grupper i klassen, hvor børnene kun sjældent er sammen på tværs? • At der er et tydeligt hierarki i klassen? <p>Moralske normer:</p> <p>- At der er meget snævre grænser for, hvordan man skal være, se ud, opføre sig, hvad der er sejt og barnligt etc. i klassen?</p>	<p>Tolerante klassefællesskaber med plads til at være den man er, er et godt værn mod mobning.</p> <p>Tag ansvar for gruppesammensætningen i klassen.</p> <p>Sigt efter grupperinger der ikke er for lukkede og tolerante normer præget af venlighed.</p>	

Forklaring af begreb	Tegn på mobning Oplever vi...	Modvirk mobning	Teamets noter
<p>FORAGTPRODUKTION OG EKSTREME EKSKLUSIONER</p> <p>Når vi er bange for at blive ekskluderede fra fællesskabet, kan det få os til at lindre angsten ved at producere foragt for andre og minimere deres betydning for fællesskabet.</p>	<p>Foragtproduktion:</p> <ul style="list-style-type: none"> • At der er tendens til at håne hinanden i klassen? • At humor og latter bliver brugt nedladende? • Andre tegn som fx hævede øjenbryn, vende ryggen til, blikke etc.? <p>Ekstreme eksklusioner:</p> <ul style="list-style-type: none"> • At der er børn, der bliver holdt ude, virker mere triste, mens andre er kække og friske? • Børn der ofte bliver undgået, sidder alene eller børn de andre vender sig mod og lægger afstand til? • Børn der fremstår usynlige, triste, med ondt i maven, koncentrationsbesvær og måske begyndende skolefravær? • Børn der bliver i klassen efter timerne/opsøger voksne? • Børn der fravælger eller reagerer negativt på ekstra hyggetid? • Børn der ofte havner i konflikter? 	<p>Sigt efter værdighedsproduktion og efter at beskytte børn i udsatte positioner.</p> <p>Vis at I som voksne tager det, barnet har oplevet, alvorligt. Vær en fortrolig voksen for barnet, og tag ansvar for at få stoppet foragtproduktionen blandt børnene, ved at arbejde med det samlede klassefællesskab.</p> <p>Et trygt fællesskab er et godt værn mod mobning. Se ovenstående anbefalinger til at understøtte dette.</p>	
<p>DOMINERENDE FORTÆLLINGER</p> <p>Enslydende fortællinger der legitimerer og retfærdiggør mobningen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • At de samme negative fortællinger om enkelte børn går igen i klassen? • Fortællinger om børn, der ikke passer ind i fællesskabet? • Empatinedsmeltning i gruppen og børn der fralægger sig ansvar – samt giver udtryk for, at vedkommende selv er skyld i mobningen? • At de voksne omkring klassen bidrager til disse fortællinger? 	<p>Sigt efter at forstyrre fortællinger, der legitimerer mobningen og mod at skabe andre, der udgrænser mobning som acceptabelt.</p> <p>Overvej hvordan I kan styrke udsatte børns positioner i klassen.</p>	
<p>KLASSENS SELVFORSTÅELSE</p> <p>En større undersøgelse* viser, hvordan elevers oplevelser af klassens kultur og forekomsten af mobning hænger sammen.</p> <p><i>"Jo mere negativt eleverne i en klasse omtaler klassens liv, jo højere grad af mobning findes i klassen, og jo mere positivt eleverne i klassen omtaler klassens liv, jo mindre grad af mobning kan spores i klassen" *</i></p>	<p>Udsagn som fx:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>"Lærerne synes, vi er meget urolige?"</i> • <i>"Jeg synes, vi taler grimt til hinanden i klassen"</i> • <i>"Vi kommer tit op at skændes i min klasse"</i> • <i>"Min klasse er meget opdelt"</i> • <i>"Der er ikke en god stemning i klassen"</i> • <i>"Vi tager ikke godt imod vikarer i klassen"</i> • <i>"Det gør noget, hvis man siger noget dumt" *</i> 	<p>Sigt efter at skabe tryghed i klassen. Tolerante klassefællesskaber med plads til at være den, man er, er et godt værn mod mobning.</p> <p>Arbejd med klassens selvfortælling, gennem de positive historier i undervisningen: Hvad kan I som klasse, hvad er I gode til?</p>	

Skemaet er inspireret af mobbeforsker Stine Kaplan Jørgensens oplæg på Ny Hollænderskolen 27.08.18 samt begreber fra eXbus forskning, Kofoed og Søndergaard, 2009. *Vestegnsundersøgelsen 2010 – Rabøl Hansen, 2014.

Børn og pædagogisk personale: Håndtering af mobning

Følgende udsagn er eksempler på, hvad børn og pædagogisk personale anser som vigtigt at have fokus på, hvis der er mobning i en klasse.

Udsagn fra børnene	Udsagn fra skolen
<ul style="list-style-type: none"> • "Vi står sammen om at sige stop, hvis nogen driller" • "Vi skal opsøge dem, der går alene og søge samtale" • "Vi hjælper hinanden med at sige stop" • "Sig fra over for grimt sprog" • "Vi behandler hinanden, som vi selv vil behandles" • "Husk at støtte i stedet for at være medløber" • "Vi taler først med vedkommende, før vi taler med de voksne" • "Hvis vi ser nogen, der er kede af det, så hjælper vi" • "De voksne skal hjælpe os, hvis vi ikke kan løse konflikterne selv" • "De voksne skal have fokus på klasse miljøet" • "De voksne skal spørge ind til os" • "De voksne skal altid tale pænt om alle børn og voksne" • "De voksne skal spørge ind, være nysgerrige og nogle gange snedige" • "Forældrene skal tale sammen" • "Forældrene skal tale med lærerne/pædagogerne, hvis deres børn ikke trives" • "Alle skal gribe ind med det samme" • "Spørg din ven om han/hun har det godt" • "Gør gode gerninger" • "Giv knus og kram, men spørg først" • "Man kan tage en ugentlig trivselssnak" • "Som klasse siger vi fra over for mobning, og blander os, hvis vi ser nogen blive mobbet" • "De voksne skal have styr på klassen, men også være søde" 	<ul style="list-style-type: none"> • "Sprog – hvordan taler vi til/om hinanden?" • "Fokusér på fællesskabet – arbejd på en stærk, positiv klassekultur" • "Det kunne ligeså godt være en anden" • "Perspektivet MÅ være bredere end den enkelte" • "Få så mange perspektiver med som muligt" • "Vi skal lede efter nye positioner til elever, der er fastlåst" • "Vi skal have et fælles sprog blandt medarbejdere over for børnene" • "Det tætte samarbejde mellem skole/fritidsdel og hjem er afgørende" • "Fælles aftaler i teamet for den gode historie" • "Vi ser på mobningen med nysgerrighed og åbenhed"

SIG FRA I PAR:

"Den mest effektive hjælp, et mobbet barn kan få, er, at en eller flere af klassekammeraterne siger fra over for mobningen"

Man kan opfordre eleverne til at sige fra i par. Det betyder, at to elever bliver sat sammen og aftaler, at de vil bakke hinanden op, hvis en klassekammerat blev mobbet, og en af dem siger fra over for mobningen. Dét at nogen siger fra, kan være med til at bryde det fællesskab omkring mobning, som gruppen har udviklet. Og eleven, der siger fra, står ikke alene.

"Voksne betyder også meget, men mobbehierarkiet i en klasse bliver meget tydeligt rystet, hvis nogle fra miljøet siger fra... Det skal understreges, at børn, der blander sig, har brug for voksnes respekt og opbakning."

(Mobbeforsker Helle Rabøl Hansens, i Jessen, 2019)

Skema: Håndtering af mobning

I nedenstående skema er Ny Hollænderskolens procedure for håndtering af mobning opsummeret. Opsummeringen tager udgangspunkt i de fem faser beskrevet ovenfor i proceduren.

Faser	Sådan håndterer vi mobning	Ansvarlig/deltagere	Opfølgning
Mistanke og afdækning	<p>Ved førstkommande årgangsteammøde bliver mistanken om mobning sat på dagsordenen.</p> <p>Her beslutter I:</p> <ul style="list-style-type: none"> Fokus i afdækningsfasen? Brug skemaet "Tegn på mobning". Udvælg metoder til afdækning fx observation, interview, samtaler med udsatte børns forældre? Skal forældregruppen inddrages på nuværende tidspunkt? – hvis ja, i hvilken form? Informer nærmeste leder – skal lederen yderligere inddrages? Er der behov for hjælp fra ressource-team? Aftalerne indskrives i referatet af teammødet Aftal tidspunkt for opfølgning 	Klasselærer og klassepædagog/årgangsteam	Førstkommande teammøde
Planlægning af tiltag	<p>På efterfølgende teammøde, drøfter teamet afdækningen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Giver det anledning til tiltag? Ud fra skemaet "Tegn på mobning" afgrænser teamet formålet med tiltagene, hvor er der behov for at sætte ind og med hvad? Hvordan vil I arbejde med "de to ben"; det klassebaserede: Hvordan kan vi skabe en mere tryk og værdighedsproducerende kultur i gruppen? Det individbaserede: Hvordan kan vi beskytte og styrke de elever, der er udsatte? Skal forældregruppen inddrages og hvordan? Indskriv tiltag i referatet fra teammødet. Tiltagene evalueres hver uge på teammødet. 	Ledelse, klasselærer og klassepædagog/årgangsteam	Det efterfølgende teammøde
Intervention	<p>Årgangsteamet har fokus på de aftalte tiltag i løbet af skoledagen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Hvert medlem af teamet er opmærksomme på, om tiltagene virker efter hensigten, og tegn på ændringer i klassen hos de enkelte elever. 	Årgangsteamet	Den aftalte periode
Evaluering	<p>Ved evalueringen af tiltag forholder teamet sig til formålet med interventionen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Er vi på rette vej? Er der tegn på positiv udvikling? Skal vi gøre mere af det samme eller skal fokus ændres? Hvis I ændrer fokus, starter I igen på afdækningsfasen? Skal forældregruppen informeres/inddrages? 	Leder, klasselærer og klassepædagog/årgangsteam	På den aftalte evalueringsdato

Dato og næste revidering

Antimobbestrategien er vedtaget af skolebestyrelsen marts 2019

Kilder

- EMU Danmarks Læringsportal (2019): Tema 3. Faldgruber ved metoder mod mobning.
Lokaliseret på World Wide Web 1.2.19: <https://www.emu.dk/modul/tema-3-faldgruber-ved-metoder-mod-mobning>
- eXbus www.eXbus.dk
- Holt Nielsen, K. (2017): "Når klasseledelse skaber trivsel". I: *Asterisk december 2017*.
- Jessen, B. (2019): *Forsker: "Børn skal turde at blande sig i mobning"*. I: *Berlingske* 19.1.19.
- Kaplan Jørgensen, S. (2017): "Når metoder mod mobning virker mod hensigten". I: *Mobning – Viden og værktøjer for fadfolk*. København: Akademisk Forlag.
- Kofoed & Søndergaard (2009): *Mobning. Sociale processer på afveje*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Plauborg, H. (2017): "Klasseledelse som indgang til at modvirke mobning". I: *Mobning – Viden og værktøjer for fadfolk*. København: Akademisk Forlag.
- Rabøl Hasen, H. (2018): "Fælles om fællesskabende didaktikker – men hvordan?" I: H. Eskelund Knudsen (2018): *Fællesskabende historier, perspektiver og mystik*. Lokaliseret på World Wide Web 14.11.18: <https://www.emu.dk/sites/default/files/F%C3%A6llesskabende%20historier%2C%20perspektiver%20og%20mystik.pdf>
- Rabøl Hansen, H. (2017): "Det nye mobbesyn". I: *Mobning – Viden og værktøjer for fadfolk*. København: Akademisk Forlag.
- Rabøl Hasen, H. (2014): "Fællesskabende didaktikker". I: *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*.
- Red Barnet. Materiale anvendt fra Dropmob: <https://redbarnet.dk/skole/mobning/dropmob/>